

Architektura sakralna

W kategorii *Architektura sakralna*, wpisane są do Gminnej ewidencji zabytków gminy Kłobuck dwa kościoły - kościół parafialny p.w. śś. Marcina i Małgorzaty w Kłobucku oraz kościół parafialny p.w. MB Wspomożenia Wiernych w Kamyku. W kompleksie obiektów kościoła w Kłobucku, poza głównym budynkiem, znajduje się także zabytkowy klasztor, wikarówka i spichlerz. Całość otoczona jest kamiennym murem, w którego północno-wschodnim narożu zachowały się ślady po ośmiobocznej baszcie. Zespół ten należy do najznakomitszych obiektów tej kategorii i odgrywał olbrzymią rolę kulturotwórczą nie tylko w życiu Kłobucka, ale i całego regionu (zob. rozdział 5.5).

Parafia w Kamyku ma znacznie krótszą historię. Choć w rejonie obecnego kościoła lokalizuje się kaplicę, zapewne funkcjonującą przy dworze już w XIX wieku, początki duszpasterstwa w Kamyku sięgają czasów II Wojny Światowej. W 1940 roku w miejscowości powstał wikariat, uzależniony od parafii w Kłobucku. Urzędował on w małej kaplicy, wybudowanej przez mieszkańców w 1936 roku przy obecnej ul. W. Reymonta. Dopiero w 1951 roku z inicjatywy księdza Antoniego Lichoty przystąpiono do budowy kościoła, polegającej na rozbudowie istniejącej kaplicy. Parafię Kamyk erygowano w 1955 roku. Wkrótce po tym zbudowano nową plebanię, a potem dom katechetyczny. Kościół był wielokrotnie remontowany, między innymi w ostatnich latach. Posiada znaczne walory architektoniczne, jest systematycznie użytkowany i zadbane. Pomimo to na ścianach i posadce pojawiły się niedawno spękania. Powodem może być bezpośrednie sąsiedztwo ruchliwego skrzyżowania oraz wadliwie przeprowadzona rozbudowa kościoła. Za sprawę pilną należy uznać określenie przyczyny spękań. Postuluje się również o wykonanie inwentaryzacji obiektu oraz o rozszerzenie jego ochrony poprzez wpis do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Gminna ewidencja zabytków gminy Kłobuck obejmuje ponadto zbiór 6 kaplic. Najstarszymi z nich jest kaplica przy ul. Okólnej, kaplica przy ul. J. Długosza w Kłobucku oraz kaplica p.w. św. Anny w Łobodnie. Kaplica przy ul. Okólnej w Kłobucku datowana jest na XIX w. W czasach późniejszych była wielokrotnie odnawiana: m.in. w 1901 r. i 1948 r. Wykonana została na planie prostokąta, w technice murowanej, a ściany potynkowano. W fasadzie otrzymała wejście zamknięte łukiem segmentowym, a powyżej profilowany gzyms. W ścianie szczytowej i po bokach wejścia umieszczono wnęki na figury. Stan utrzymania kapliczki jest zadowalający, pomimo lekkiego zawilgocenia ścian i podłogi. Kaplicę przy ul. Długosza w Kłobucku wybudowano zapewne w XIX w., a odnowiono gruntownie w 1889 i 1950 r. Jest murowana i potynkowana. Jej zewnętrzne ściany posiadają szerokie wnęki zamknięte półkoleściami, powyżej zwieńczenie profilowanym gzymsem, na którym opiera się trójspadowy dach. Stan kaplicy oceniono na dobry. Wyjątkową jest kaplica p.w. św. Anny w Łobodnie, usytuowana w lesie przy starym szlaku z Łobodna do Kocina. Została wymurowana z łamanego kamienia wapiennego i cegły. Posiada wejście umieszczone w fasadzie w nieregularnej wnęcie zwieńczonej

gzymsem. Całość została potynkowana i pobielona. Legenda głosi, że pobudował ją mieszkaniec pobliskiej osady i ojciec chorej córki. Dzięki jego staraniom i modlitwom córka wyzdrowiała. Mieszkańcy osady, często ograbiani przez rabusiów postanowili opuścić to miejsce po latach. Jedynym śladem po osadzie jest właśnie kapliczka, do dziś uznawana za szczególne miejsce. Ponadto na terenie gminy znajdują się zabytkowe kaplice w Kłobucku przy skrzyżowaniu ul. Długosza z Ogrójcową, przy ul. 11 Listopada - kapliczka słupowa z grobem powstańców oraz w Lgocie i w Libidzy przy drodze krajowej Nr 43. Do tego zbioru zaklasyfikowano również kaplicę w zespole klasztornym Salezjanów w Kopcu, która prawdopodobnie powstała na miejscu jednego z dwóch budynków po starej papierni.

W kategorii *Architektura sakralna*, mieszczą się także: *Inne obiekty sakralne lub związane z obiektami sakralnymi*. Są to: dzwonnica przy kościele parafialnym p.w. św. Stanisława w Białej Górnej, klasztor, wikarówka, domy parafialne (np. dawna "sala katechetyczna" przy ul. Kościelnej 2a w Białej Górnej). Stwierdzić należy, że wymienione obiekty na tym terenie są wyjątkowe i w pełni zasługują na ochronę.

Cmentarze

Założenia cmentarne należą do kategorii *Architektura sakralna*, ale wymagają osobnego omówienia. Na obszarze gminy Kłobuck funkcjonują dwa cmentarze grzebalne rzymskokatolickie - w Kłobucku i w Białej Górnej - założone prawdopodobnie w XIX w. Są to dość rozległe założenia prawie w całości ogrodzone murem z kamienia wapiennego. Nie zachowały się nagrobki z XIX wieku, natomiast dość licznie występują nagrobki z początku XX stulecia. Niestety ich stan zachowania nie jest zadawalający. Niewiele też wiadomo o tych miejscach. Cmentarz przy ul. Częstochowskiej w Kłobucku został powiększony w roku 1924 staraniem proboszcza ks. Antoniego Zagrzejewskiego. Nie jasne są informacje o powstaniu murowanej z cegły kaplicy cmentarnej w stylu neogotyckim. Być może wybudowano ją w 1928 roku. Inna hipoteza głosi, że na cmentarzu wystawiono w I połowie XIX wieku murowaną kapliczkę staraniem dziedziczki Pierchna Klary Kamieńskiej. W 1851 roku ksiądz Jarnuszkiewicz wystąpił do konsystorza o poświęcenie kaplicy, by mógł w niej odprawiać msze w intencji zmarłych. Kaplica istnieje do dziś, podobnie jak jej pierwotne wyposażenie.

Po społeczności żydowskiej, stanowiącej dość liczną grupę wśród mieszkańców Kłobucka aż do II Wojny Światowej, pozostał nieczynny cmentarz przy ul. Sadowej. Cmentarz założono prawdopodobnie w XIX w. Do dnia dzisiejszego zachował się jedynie jeden mocno zniszczony nagrobek. Obecnie nawet trudno uchwycić granice cmentarza, a jego teren jest bardzo zaniedbany

i wymaga uporządkowania. Brakuje również, odpowiedniego oznakowania założenia, np. w postaci tablicy informacyjnej.

Architektura rezydencjonalna

Następna z kolei kategoria, licząca 6 obiektów, to *Architektura rezydencjonalna*. W jej ramach można wyróżnić dwie główne grupy: pałace i zespoły pałacowo - parkowe oraz dwory i zespoły dworsko - parkowe, stanowiące obiekty tak charakterystyczne dla obszarów miejsko-wiejskich. Jedynymi przykładami zachowanej architektury rezydencjonalnej z terenu gminy Kłobuck są: zespół pałacowo-parkowy w Kłobucku Zagórze, zespół dworski w Kamyku, zespół dworski w Kopcu oraz pozostałości po zespole dworskim w Nowej Wsi. Na uwagę zasługuje również dwór usytuowany w pobliżu pałacu w Kłobucku Zagórze.

Przykłady architektury rezydencjonalnej z Kłobucka Zagórze i z Kamyka zostały opisane w rozdziale poniżej - 5.5. *Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy*. Posiadłość dworska w Kopcu należała do Heleny i Władysława Babickich. Po ich śmierci (lata 30-te XX w.) majątek przeszedł w posiadanie Towarzystwa Salezjańskiego. W skład zespołu wchodzi budynek starej papierni (przypisany do kategorii *Zespoły i budynki przemysłowe*), willa (budynek główny - dwór) wzniesiona w 1905 roku, kaplica oraz współczesna zabudowa gospodarcza. Mniej okazałe prezentował się murowany dwór z drewnianym, ażurowym gankiem w Nowej Wsi. Wraz z czworakami oraz zabudową gospodarczą i otaczającym go parkiem, datowany jest na XIX wiek. W wyniku ostatniej przebudowy budynek dworu stracił wartości zabytkowe. Natomiast nic prawie niewiadomo na temat budynku dworu w pobliżu pałacu w Kłobucku Zagórze (ul. Zamkowa 10), co czyni go wyjątkowo intrygującym. Na podstawie cech stylistycznych datowano go na przełom XIX i XX wieku.

Szczególnym przypadkiem w omawianej kategorii są zabytkowe założenia zieleni, czyli parki będące nierozdzielalną częścią zespołów pałacowych i założeń dworskich. Wyróżniono dwa parki. Pierwszym jest park przypałacowy w Kłobucku Zagórze, objęty najwyższą formą ochrony konserwatorskiej, jaką jest wpis do rejestru zabytków. Kolejnym jest park podworski w Kamyku. Obecnie słabo czytelny i mocno zaniedbany, stanowi część założenia dworskiego z XIX w. i pocz. XX wieku.

Wskazuje się również, na zabytkowe założenia zieleni w zespołach podworskich w Kopcu oraz Nowej Wsi. Pierwsze z nich, to park funkcjonujący przy dworze w Kopcu, a obecnie w zespole klasztornym Salezjanów. Zapewne został założony na początku XX w. Powstanie parku dworskiego w Nowej Wsi należy wiązać z okresem powstania dworu, przypadającym na XIX wiek. Parki te, wydają się być dobrze utrzymane ale wymagają inwentaryzacji i przemyślanej ochrony. W tym celu należałoby wykonać rzetelną dokumentację w postaci studium architektoniczno-historycznego, stanowiącego

podstawę do dalszych działań konserwatorskich. Postuluje się również o wpisanie powyższych parków do gminnej oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Zabudowa mieszkalna

Najobszerniejsza z kategorii wyodrębnionych w spisie Gminnej ewidencji zabytków gminy Kłobuck, licząca bowiem 12 jednostek, obejmuje zabudowę o funkcji mieszkalnej, poczynając od kamienic, domów przyrynkowych, oficyn i willi podmiejskich do wiejskich chałup. W tej grupie zdecydowana większość obiektów jest usytuowana na terenie miasta Kłobucka. Dominuje zabudowa XIX i XX wieczna. Charakterystyczny dla tych obiektów jest historyzm. Murowana zabudowa rynku w Kłobucku powstała na miejscu dawnej drewnianej, spalonej m.in. podczas pożaru w 1832 roku. Zachowane przykłady są budynkami murowanymi z kamienia wapiennego. Obecnie w większości nie posiadają lub mają znikome cechy zabytkowe. Wielokrotnie jednak są sadowione na starszych fundamentach i piwnicach, tak jak np. dom nr 9 (obecnie nie istnieje). Dobrze zachowanym, z nową aranżacją na cele gastronomiczne jest dom narożny nr 1. Zbudowany zapewne w XVIII wieku. W XIX wieku nabudowano doń piętro. W elewacji frontowej kondygnacje zaznaczono profilowanym gzymsem. Na piętrze podziały akcentują płaskie lizeny. Ciekawymi przykładami zabudowy podmiejskiej mogą być: neobarokowy budynek przy ul. Wieluńskiej 11 i dom 22 przy tej samej ulicy oraz willa przy ul. Staszica 53 i drewniana willa przy ul. J. Długosza 62. Unikatowym jest, dom przy ul. Staszica 34. Pozostałe budynki stanowią przykłady architektury wiejskiej. Są to budynki drewniane usytuowane wzdłuż dróg przecinających wieś Łobodno oraz w centrum historycznej Białej.

Zespoły i budynki przemysłowe

Zespoły i budynki poprzemysłowe z terenu gminy Kłobuck prezentują się nader skromnie. Wynika to głównie z tego, iż był to teren rolniczy a przemysł zaczął się rozwijać na dużą skalę dopiero po II Wojnie Światowej. Zatem faza industrialna miasta przypada na drugą połowę XX wieku i wiąże się z rozbudową kompleksu przemysłowego w Zagórze, powstaniem strefy przemysłowej poza miastem przy drodze krajowej Nr 43 - tzw. "Prażaki" oraz rozwojem magistrali kolejowej Śląsk - Gdynia. Trzecim skupiskiem podmiotów gospodarczych jest teren u zbiegu ulic Korczaka i Kołatają i ma on stosunkowo wczesną historię powstania. Najbardziej zaniedbanymi są obiekty przemysłowe w Kłobucku - Zagórze - m.in. destylarnia żywicy oraz tartak z okresu międzywojennego. Na chwilę obecną wymagają ogólnego zagospodarowania oraz remontów. Postuluje się o zachowanie ich pierwotnych funkcji, form i dekoracji architektonicznej.

Obiektem przyporządkowanym do tej kategorii jest jedyny pozostały budynek starej papierni paulińskiej w Kopcu, zajmowany przez nowicjat Towarzystwa Salezjańskiego. Metryka budynku sięga zapewne drugiej połowy XVIII w. Od 1796 r. był użytkowany jako fabryka papieru. Później w wieku XIX został przystosowany na młyn. W wyniku licznych remontów i przebudowań po 1945 r. oraz w latach obecnych zatracił swoją pierwotną formę. Obecnie jest na planie prostokąta, z dostawionymi w narożniku zachodnim i przy elewacji wschodniej prostokątnymi przybudówkami. Posiada dwie kondygnacje oraz pomieszczenia na poddaszu w części środkowej budynku. Budynek znajduje się w doskonałym stanie technicznym, ostatnio został poddany termomodernizacji.

Zabudowa gospodarcza

Ostatnią kategorią obiektów zabytkowych z terenu gminy Kłobuck jest *Zabudowa gospodarcza*. Nie licząc spichlerza w zespole kościoła parafialnego w Kłobucku, kategorię reprezentują jedynie trzy kompleksy. Wszystkie zostały wzniesione w XIX wieku. Są to: zagroda: obora i stodoły przy ul. Kościelnej 2 w Białej Górnej, spichlerz w Kamyku, obora i stodoły w Nowej Wsi. Wszystkie stanowią części składowe założeń kościelnych lub dworskich. Zagroda przy ul. Kościelnej 2 w Białej Górnej stanowi zespół z plebanią i inną zabudową kościelną Parafii p.w. św. Stanisława. Spichlerz w Kamyku jest elementem folwarku działającego przy dworze. Zabudowa gospodarcza w Nowej Wsi wraz z budynkiem czworaków i parkiem, również stanowi relikty zespołu podworskiego. Obiekty te są w złym stanie technicznym i wymagają pilnych prac remontowych i konserwatorskich.

5.2.4. Zabytki ruchome

Ustawa o Ochronie Zabytków i Opiece nad Zabytkami definiuje pojęcie zabytku ruchomego następująco: zabytek ruchomy to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość artystyczną, historyczną lub naukową. Do zabytków ruchomych zalicza się w szczególności: dzieła sztuk plastycznych; kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje; numizmaty oraz pamiątki historyczne, a zwłaszcza militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale, i order; wytwory techniki, a zwłaszcza urządzenia, środki transportu, oraz maszyny i narzędzia świadczące o kulturze materialnej, charakterystyczne dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentujące poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego;

niektóre materiały biblioteczne; instrumenty muzyczne; wytwory dzieła sztuki ludowej i rękodzieła, a także inne obiekty etnograficzne, instrumenty muzyczne, przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Na terenie gminy Kłobuck znajdują się cenne zbiory zabytków ruchomych stanowiące wyposażenie obiektów sakralnych. Wszystkie te zabytki są objęte ścisłą ochroną i opieką konserwatorską. Największy zespół zabytków ruchomych stanowi wyposażenie kościoła parafialnego śś. Marcina i Małgorzaty. Są to przede wszystkim ołtarze, chrzcielnice, obrazy, rzeźby, krucyfiksy, epitafia, monstrancje i inne elementy wyposażenia. Tak oto opisuje ten zbiór Teresa Małkowska-Holcerowa oraz Jadwiga Mańkowska-Jurczakowa:

Ołtarze:

1 główny pseudobarokowy, wykonany w 1911 roku na wzór starego Pawła Turbasa; 2 -3 dwa boczne rokokowe, wykonane w 1772 roku przez snycerza Jana Jaworskiego, odnowione w 1896 i 1958 roku, lewy z rzeźbami nieokreślonego świętego i świętej, św. Stanisława bpa oraz Boga Ojca w otoczeniu aniołów i puttów w zwieńczeniu, w nim obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem, gotycki, zapewne z 1 poł. XV w., przemalowany, w sukience srebrnej, barokowej, trybowanej, 1 poł. XVIII w.; prawy sygn. przez Jaworskiego, z rzeźbami śś. Jana Chrzyciela i Ludwika oraz grupą Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej w otoczeniu aniołów i puttów w zwieńczeniu; w nim obraz św. Anny Samotrzec z 1 poł. XVIII w. (?), w metalowej, trybowanej sukience; tron eucharystyczny późnobarokowy z 1782 roku sygnowany przez Jaworskiego; 4 ołtarz w oratorium, rokokowy z 2 poł. XVIII w., z obrazem św. Wincentego Ferreriusza - w. XVIII, fundacji Zaremby (?); pozostałe ołtarze pseudobarokowe z 1920 roku.

Zabytkami ruchomymi na wyposażeniu kościoła są również: środkowa część późnobarokowego tabernakulum z płaskorzeźbą Ukrzyżowania (2 poł. XVIII w.); chór muzyczny wsparty na czterech kolumnach oraz organy o formach późnobarokowych; ambona późnobarokowa z 2 poł. XVIII w., odnowiona w 1896 i 1961 roku, w kształcie łodzi Piotrowej z rzeźbami syren i delfinów, płaskorzeźbionymi symbolami czterech ewangelistów na parapecie oraz ozdobną bramką przy schodach.

Chrzcielnice:

1 późnogotycka z 1492 roku (?), kamienna, ośmioboczna, o bogatej dekoracji maswerkowej, z przedstawieniami symbolicznymi oraz herbami: Orzeł Jagielloński, Nieczuja, Poraj, Leliwa, Dębno, Starża, Janina; ponadto dwie tarcze z literą W i znakiem kamieniarza; 2 późnobarokowa z XVIII w., drewniana, z czarą podtrzymywaną przez klęczącego aniołka, zniszczona. Stalle po obu stronach prezbiterium, rokokowe z 4 ćw. XVIII w. (w 1787 roku wzmiankowane jako nieukończone), jednorzędowe, dziesięcioosiowe, o przedpiersiach lekko wybruszonych, z bogatą ornamentacją;

na zapleczkach malowane sceny z życia śś. papieży kardynałów i biskupów, w zwieńczeniu pośrodku owalne obrazy Chrystusa i Matki Boskiej.

Elementy meblowania takie jak:

Szafa biblioteczna późnorenesansowa z 1 poł. XVII w., z partiami rokokowymi. W skarbcu II trzy szafki ścienne, z nich dwie późnorenesansowe z XVI/XVII w., polichromowane. Skrzynia drewniana, okuta, (XVIII w.). Komoda zapewne z XVIII w.

Feretryony ludowo-barokowe z obrazami :

1. Matki Boskiej Kodeńskiej i św. Stanisława bpa.; 2. Matki Boskiej i Chrystusa Ubiczowanego; 3. z ludową rzeźbą Chrystusa Frasobliwego. Świecznik wiszący w kształcie głowy jelenia z rzeźbą Herkulesa (?) XVII w.

Obrazy barokowe:

1 - 13. apostołowie i Chrystus Zmartwychwstały z 1754 roku, fundacji Józefa Praskiego, miejscowego proboszcza, gruntownie odnowione w XIX i XX w.; 14. Św. Jan w Oleju ze scenami męczeństwa w tle, na odwrocie Matka Boska z Dzieciątkiem, XVIII w.; 15. Św. Franciszek z Asyżu, XIX w.; 16 - 25. Stacje Męki Pańskiej barokowo-ludowe z XIX w.

Krucyfiksy barokowe:

1 w lokalności nad kruchtą zachodnią, prawdopodobnie z XVII/XVIII w. (?); 2 na szafie w zakrystii, być może z XVII w.; 3 w oratorium barokowo-ludowe.

Ponadto: rzeźba św. Rocha, barokowa, zapewne w XVII/XVIII., szereg rzeźb pochodzących z dawnego ołtarza głównego, późno-barokowego 1796 (?), m. i krucyfiks, Matka Boska, Chrystus Zmartwychwstały, śś. Michał Archanioł, Jan Ewangelista, dwaj biskupi, dwaj nieokreśleni święci, anioły i putta oraz fragmenty dekoracji - XVIII w., krzyż ołtarzowy, późno-barokowy - druga poł. XVIII w., z Matką Boską i św. Janem.

Epitafja:

- 1) dwa identyczne późno-renesansowe w skromnych obramieniach: Barbary z Roźniatowskich Trepki (zmarłej 1570 r.), z herbem Topór, fundacji syna, Jana Trepki, 1579 r.;
- 2) Piotra Nekandy Trepki, dziedzica Czapli i Kamyka (zm. 1584 r.), z herbem Topór, fundacji Jana Trepki, sędziego ziemi krakowskiej 1597 r.;
- 3) Mikołaja Wolskiego, marszałka wielkiego koronnego, starosty krzepickiego, z owalnym portretem zmarłego, fundacji Jacka Michałowskiego, starosty krzepickiego i kłobuckiego, ok. poł. XVII w.;
- 4) Stanisława Makowskiego, przełożonego klasztoru kłobuckiego (zm. 1630 r.), w obramieniu z festonami;
- 5) Krzysztofa Horlemusa (zm. 1647 r.), pokojowca królewskiego, fundacji żony Anny z Pytowic Pytowskiej, z portretem zmarłego malowanym na blasze;

6) Zarebów: Floriana (z 1806 r.) oraz Kazimierza Leona i Edmunda (zm. 1831 r.) (na zewnątrz zakrystii);

7) Daniela Ząbkowskiego (zm. 1843 r.), z herbem Odyniec;

8) Apolonii z Rafałowskich Ząbkowskiej (zm. 1849 r.);

9) Ignacego Ząbkowskiego (zm. 1846 r.).

Dwie monstrancje:

1) gotycka o dekoracji późno-renesansowej 1626 r., fundacji Tomasza Krzepickiego proboszcza kłobuckiego, odnowiona w 1961 r.; wieżyczkowa, z literami IS TPC i słabo czytelnym podpisem wykonawcy (?) oraz posążkami Matki Boskiej z Dzieciątkiem, aniołów z emblematami, Męki Pańskiej i grupą Ukrzyżowania; 2) ze stopą rokokową drugiej poł. XVIII w. silnie przerobiona i uzupełniona.

Kielichy:

1) według tradycji Jana Długosza, złożony z różnych czasowo części, odnowiony po 1950 r.: stopa wczesno-gotycka około poł. XIV w., dekorowana powtarzającym się motywem gałązki z liśćmi i laną plakietką z Ukrzyżowaniem, nodus i tarcza na stopie z rytym herbem Wieniawa XV w., czara o formach gotyckich, trzon nowszy; 2) późno-gotycki XV - XVI w., niewątpliwie roboty krakowskiej, fundacji kustosa Jana z Zagórza, z herbem Krzyż (?), o rytej dekoracji maswerkowej na stopie; 3) późno-renesansowy XVII w., z nową czarą; 4) zapewne wczesno-barokowy 1 poł. XVII w. Patteny 1761 r.

Inne:

Pacyfikał gotycki 1456 r. (data na dokumencie), odnowionym 1961 r., o kapliczkowym nodusie, z laną postacią Chrystusa i symbolami ewangelistów; stopa w dolnej części późno-barokowa XVIII w., górna część nowa. Relikwiarz Krzyża Świętego, o dekoracji w stylu regencji 1 poł. XVIII w. Łódka na kadzidło późno-renesansowa 1596 r., z rytą dekoracją i przedstawieniem św. Małgorzaty. Ampułki późno-renesansowe, zapewne 1 poł. XVII w. Pudełko na hostie 1694 r. Misa brązowa, gotycka XV w. z przedstawieniem Wenus (?). Kłódka żelazna, gotycka, trójkątna.

Ornaty:

- białe: 1 z kolumną o hafcie wypukłym 2 poł. VII w.; 2 - 3 z kolumnami o hafcie płaskim; 4. z kolumną pocz. XVIII w.; 5. z kolumną XVIII w.;

- czerwone: 1) gotycki XV w., fundacji Jana Długosza, z tkaniny włoskiej, z haftowaną pretekstą; na części tylnej Chrystus Ukrzyżowany z Marią i św. Janem u stóp krzyża oraz ojcowie kościoła śś. Hieronim, Grzegorz i Augustyn, na części przedniej śś. Jan Chrzciciel i Ambroży oraz herb Wieniawa; 2) z haftem przesyty, zapewne z 1 poł. XVII w.; 3) z kolumną z brokateli XVI w., boki 2 poł. XVIII w.; 4) z kolumną brokatową XVI - XVII w.; 5) z bokami z aksamitu, być może XVII w.;

- zielone: 1 - 3 z haftem płaskim pocz. XVIII w.; 4 z kolumną o hafcie płaskim pocz. XVIII w. (?); 5 z kolumną XVIII w., boki XIX w.; niebieski z aksamitu XVII w. (?).

Dalmatyki:

1) para białych XIX w.; 2) para niebieskich z fragmentami XIX w. Stuła zielona, aksamitna XV w. (?), przy ornacie Długosza. Mały dzwon XVII - XVIII w.¹¹

Kapliczki i krzyże przydrożne

Na rozstajach dróg, czy też w miejscach historycznych gminy Kłobuck, można napotkać liczne kapliczki oraz krzyże przydrożne, niejednokrotnie o walorach zabytkowych. Większość z nich jest współczesnymi replikami pierwotnych, drewnianych obiektów sakralnych. Pozostałe pochodzą z końca XIX i początku XX wieku i przetrwały do czasów obecnych w niezmienionej formie. Na szczególną uwagę zasługują: kapliczka słupowa przy ul. 11 Listopada w Kłobucku, kapliczka "biały krzyż" przy ul. Częstochowskiej w Lgocie oraz krzyż przy ul. Kłobuckiej w Gruszewni.

Powstanie kapliczki słupowej z grobem w Kłobucku szacuje się na XIX wiek. Stosunkowo niedawno została odremontowana. Kapliczkę z czterech stron zdobią nisze, w których ustawiono figurki Matki Boskiej. Osobną podgrupę stanowią krzyże murowane. Dobrym przykładem jest tutaj urokliwa kapliczka tzw. "biały krzyż", stojąca przy ul. Częstochowskiej (droga krajowa Nr 43) w Lgocie. Zachowana na niej inskrypcja mówi, że fundatorami byli Franciszek i Ewa Grabarowie w 1932 roku. Jest to miejsce otoczone stałą opieką mieszkańców wsi. Prosta, aczkolwiek wyjątkową ma formę krzyż przy ul. Kłobuckiej (droga krajowa Nr 43) w Gruszewni. Unikatowe jest jego zdobienie płaskorzeźbionymi emblematami Męki Pańskiej. Datowany jest na 1776 rok. Według legendy upamiętnia śmierć Ułanów z Częstochowy, którzy utonęli w trakcie manewrów wojskowych w pobliskich bagnach. Krzyż został w latach 30-tych XX wieku przeniesiony i ustawiony przy drodze, gdzie stoi do dziś. Ze względu na swe walory zabytkowe i historyczne, wszystkie te obiekty zasługują na ochronę przed zniszczeniem.

¹¹ Opr. na podstawie: Katalog zabytków sztuki w Polsce, t. VI, Województwo katowickie, Powiat kłobucki, z. 7, red. I. Rejduch-Samkowa, J. Samek, Warszawa 1973, s.

Fotografia 1. Kapliczka słupowa przy ul. 11 Listopada w Kłobucku.

Fotografia 2. Kapliczka "biały krzyż" przy ul. Częstochowskiej w Łgocie.

Fotografia 3. Krzyż przy ul. Kłobuckiej w Gruszewni.

Open

5.2.5. Zabytki archeologiczne

Zgodnie z *Ustawą o Ochronie Zabytków i Opiece nad Zabytkami* zabytek archeologiczny to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Obszar gminy Kłobuck należy do jednego z lepiej rozpoznanych pod względem archeologicznym regionów w Polsce. Najstarsze ślady obecności ludzi na tym terenie to pojedyncze znaleziska z epoki kamienia. Jednak najliczniejszą grupę stanowisk archeologicznych stanowią relikty osadnictwa z epoki brązu oraz z okresu wpływów rzymskich. Powstała w tych okresach sieć osadnicza ludności kultury łużyckiej i przeworskiej ma znaczenie ponadregionalne i była przedmiotem zainteresowania poszukiwaczy od początku XX wieku. Systematyczne badania rozpoznawcze rozpoczął tu Uniwersytet Jagielloński w latach 50-dziesiątych. Na trzech stanowiskach: 1, 2, 3 w Kłobucku-Zakrzewie odkrytych w trakcie badań powierzchniowych, przeprowadzono badania wykopaliskowe. Stanowisko nr 1 w Kłobucku Zakrzewie, będące cmentarzyskiem kultury łużyckiej, zostało przebadane ratowniczo przez A. Kraussa w 1957 roku. Stanowisko 2, które stanowiła schyłkowo-paleolityczna krzemienica i posadowione na niej cmentarzysko kultury przeworskiej, badane było wykopaliskowo w latach 1957, 1964, 1966, 1967 przez zespół archeologów w składzie: R. Borowska, M. Gedl, A. Krauss, K. Godłowski. Natomiast stanowisko 3, które tworzyły osady kultury łużyckiej i przeworskiej, odkryte również w 1957 roku, było przedmiotem badań wykopaliskowych prowadzonych w tym samym roku pod kierownictwem A. Kraussa. W roku 1966 badania na stanowisku kontynuował K. Godłowski i P. Kaczanowski. Efekty tych wieloletnich prac poszukiwawczych zostały uwzględnione i opisane m.in. w monografii archeologicznej dorzecza Liswarty (M. Gedl, B. Ginter, K. Godłowski, *Pradzieje i wczesne średniowiecze dorzecza Liswarty*, cz. I, Katowice 1970, cz. II, Katowice 1971.)

Rejon miasta Kłobucka był w ostatnich latach wielokrotnie poddawany obserwacjom w formie tzw. nadzorów archeologicznych przy inwestycjach budowlanych, jak również w formie regularnych wykopalisk prowadzonych w obrębie rynku oraz bloków zabudowy przyrynkowej. Niewielkie badania sondażowe odbyły się również przy kościele parafialnym śś. Marcina i Małgorzaty w Kłobucku. Liczne nadzory archeologiczne przeprowadzono na terenach miejscowości: Biała Górna, Biała Dolna, Łobodno. Dokumentacja z tych badań, w formie maszynopisów (sprawozdań), dostępna jest w archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, Delegatura w Częstochowie.

W ostatnich latach tworzenie rejestru stanowisk archeologicznych dokonuje się poprzez realizację "Archeologicznego Zdjęcia Polski" (AZP) - ogólnopolskiego programu badawczo-konserwatorskiego, prowadzonego od 1978 roku. Jego celem jest rozpoznanie metodą badań

powierzchniowych i w kwerendzie źródłowej, stanowisk archeologicznych na terenie całego kraju oraz budowa archiwum informacji o stanowiskach archeologicznych rozpoznanych tą metodą.

Dla potrzeb AZP obszar kraju został podzielony na prostokątne obszary o powierzchni 37,5 km² oznaczane liczbami arabskimi w systemie nr pasa - nr słupa. Teren gminy Kłobuck objęty jest obszarami lub fragmentami obszarów nr: 83-47; 83-48; 84-46; 84-47; 84-48; 85-46; 85-47; 85-48; 86-47; 86-48. Realizacja programu AZP zaowocowała jak dotąd, odkryciem szeregu nowych stanowisk archeologicznych, przy równoczesnej weryfikacji stanowisk znanych z poprzednich lat. Większość to punkty i ślady osadnicze, czyli miejsca, w których natrafiono na bardzo niewielką koncentrację substancji zabytkowej. Reszta to stanowiska archeologiczne o charakterze osadniczym, obronnym, produkcyjnym, kultowym oraz stanowiska, które są użytkowane do dzisiaj - na terenach miast historycznych.

Dokumentacja z badań rozpoznawczych (AZP) w formie sprawozdania tekstowego z badań na obszarze oraz załączonych Kart Ewidencji Stanowisk Archeologicznych (KESA) sporządzonych dla każdego stanowiska, jest przechowywana w Wojewódzkich Urzędach Ochrony Zabytków. Kopia tych materiałów jest dostępna w Dziale Archeologii Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

Na chwilę obecną z terenu gminy Kłobuck jest znanych **151** zabytków archeologicznych nieruchomych, będących stanowiskami archeologicznymi. Wszystkie stanowiska posiadają dokładnie określoną lokalizację i są przyporządkowane do danych miejscowości. Ich wartość poznawcza jest znacznie zróżnicowana, jedynie 7 stanowisk zostało ujętych w rejestrze zabytków.

Tablica V Stanowiska archeologiczne na terenie miejscowości i gruntach należących do miejscowości w gminie Kłobuck:

Miejscowość/część miejscowości:	Liczba zarejestrowanych stanowisk:
Biała Dolna	20
Biała Górna	8
Borowianka	5
Gruszewnia	4
Kamyk	9
Kłobuck	17
Kłobuck - Brody Malina	1
Kłobuck - Niwa Skrzyszów	4
Kłobuck - Przybyłów	7
Kłobuck - Zagórze	17
Kłobuck - Zakrzew	5
Kłobuck - Smugi	4
Kopiec	7
Lgota	3
Libidza	10
Łobodno	28

JSC

Nowa Wieś	1
Rybno	1
Razem:	151

Tablica VI Stanowiska archeologiczne z terenu gminy Kłobuck wpisane do rejestru zabytków:

Lp.	Nazwa stanowiska:	Nr obszaru AZP/ Nr stanowiska na obszarze	Nr rej. zabytków:	Funkcja/chronologia:
1	Biała Dolna 11	85-48/17	A/241/78	średniowieczny gród stożkowaty (zamczysko)
2	Biała Górna 6	85-48/25	A/254/78	ślady osadnictwa z epoki kamienia, okresu prehistorycznego i okresu nowożytnego
3	Kamyk 1	84-47/5	A/278/78	ślad osadnictwa kultury łużyckiej; ślad osadnictwa z okresu wpływow rzymskich
4	Kłobuck 1	84-47/1	A/279/78	osada (?) kultury łużyckiej; osada (?) wczesnośredniowieczna
5	Kłobuck 18 (d. Kłobuck - Zakrzew 1)	85-46/11	A/280/78	cmentarzysko z epoki brązu/wczesnej epoki żelaza
6	Kłobuck - Zakrzew 2	84-46/20	A/332/78	osada z epoki kamienia; cmentarzysko z okresu wpływow rzymskich
7	Rybno 2	85-46/5	A/333/78	osada kultury łużyckiej z epoki brązu

Wśród wszystkich zabytków archeologicznych - nieruchomych zlokalizowanych w granicach administracyjnych gminy Kłobuck, przeważają stanowiska datowane na epokę brązu, będące relikdami osad i cmentarzysk kultury łużyckiej. Z samego Kłobucka znamy kilkanaście stanowisk archeologicznych przypisanych do kultury łużyckiej. Są to: Kłobuck 1, 2; Kłobuck-Zagórze 1, 2, 3, 4, 5, 6, 13, 14, 15; Kłobuck-Zakrzew 1, 2; Kłobuck-Przybyłów 1, 2, 3, 4. Osadnictwo łużyckie gromadzi się głównie w zachodniej części gminy, ale nie tylko. Na uwagę zasługują także stanowiska rozlokowane na obszarze Łobodna (st. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 16, 17, 18, 19, 20, 26, 27), Kamyka (st. 1, 3, 4, 7), Białej Dolnej (st. 1) oraz stanowisko Rybno 2, na których to również odnaleziono wytwory ludności kultury łużyckiej, najczęściej w postaci ceramiki naczyniowej.

Ślady pobytu na tym terenie ludności kultury przeworskiej koncentrują się wzdłuż rzeki Czarnej Okszy, powyżej jej ujścia do Kocinki, obejmując Kłobuck-Zakrzew (st. 2, 4), Kłobuck-Zagórze (st. 2, 4, 6), Kłobuck-Przybyłów (st. 1, 2, 3) oraz Kamyk (st. 1, 2, 8, Podpapiernia st. 1), Kopiec (st. 2, 4,

Podpapiernia st. 3, 4) i Borowiankę (st. 1, 2, 3, 4, 5). Drugie skupisko osadnicze funkcjonowało nad Białą Okszą, prawdopodobnie w rejonie Łobodna (st. 1, 9, 24, 25, 26, 27, 28). Ślady działalności ludności z okresu wpływów rzymskich odkryto także na terenie dzisiejszej Białej Dolnej (st. 2, 3, 4, 5, 6). Większość z nich to reliktury niewielkich i krótkotrwałych osiedli / obozowisk.

Natomiast ślady osadnictwa z okresu wczesnego średniowiecza występujące na terenie gminy są stosunkowo ubogie. W samym mieście Kłobuck materiały wczesno średniowieczne, w postaci fragmentów ceramiki naczyniowej, znaleziono na stanowiskach 1 i 2 oraz w dzielnicy Kłobuck-Zagórze (st. 1, 4). Istotne są tutaj stanowiska posiadające tzw. własną formę krajobrazową — grodziska (grodzisko stożkowate w Białej Dolnej - st. 11, grodzisko w Kopcu - st. 1). Znaczną ilość stanowisk archeologicznych datowanych na okres średniowiecza zarejestrowano w Lgocie (st. 1, 2, 3), Libidzy (st. 2, 3, 4, 5, 6) oraz Łobodnie (st. 4, 8, 10, 11, 12, 23, 24, 25, 26, 27). Miejscowości te mają rodowód średniowieczny, co potwierdzają również zachowane źródła pisane. Natomiast ślady osadnictwa późno średniowiecznego i wczesno nowożytnego są zdecydowanie bardziej liczne. Pochodzą m.in. ze stanowisk 8 i 12 w centrum Kłobucka oraz z Kłobucka-Zagórza (st. 1, 2, 6, 11, 15, 16). Są to pozostałości dużych osadach w typie wiejskim, jak również krótkotrwałych obozowisk czy też ślady doraźnej działalności gospodarczej. Znaczna ilość stanowisk z terenu gminy Kłobuck z chronologią nowożytną to miejsca przemysłowe i poprodukcyjne. Część z nich to wapienniki powstałe pod koniec XIX lub na początku XX w., takie jak np. w Libidzy (st. 7, 8, 9, 10), czy też w Białej Dolnej (st. 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20).

Szczegółowe dane dotyczące zabytków archeologicznych umieszczonych w Gminnej ewidencji zabytków gminy Kłobuck przedstawiono w Załączniku 2.

5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Art. 1 Ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2012 r., poz. 987, tj.) mówi że: Muzeum jest jednostką organizacyjną nienastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów.

Niestety na terenie gminy Kłobuck nie ma żadnych placówek muzealnych. Część zabytków pozyskanych z wykopalisk i innych badań archeologicznych, znajduje się w zbiorach Muzeum Częstochowskiego.

Niewykorzystanym pozostaje projekt utworzenia Muzeum Długoszowskiego. Działanie takie mogło by być zrealizowane we współpracy z Parafią p.w. śś. Marcina i Małgorzaty w Kłobucku. W latach ubiegłych zakładano utworzenie muzeum wraz z pomieszczeniami na cele socjalne, sanitarne, biurowe i informacyjne na terenie zespołu poklasztornego w Kłobucku. W budynku kościoła parafialnego prace modernizacyjne przewidywały utworzenie osobnego wejścia do muzeum dzięki wykutemu otworowi i odpowiedniej zabudowie (bryła ze szkła i aluminium). W pomieszczeniu nad dzwonnica, ze względu na jego wysokość, projektowano wykonanie antresoli o konstrukcji stalowej. Na antresolę miały prowadzić, usytuowane centralnie w pomieszczeniu okrągłe schody. W pozostałych dwóch pomieszczeniach planowano odtworzyć układ i zagospodarowanie z czasów, kiedy wykorzystywane były jako izby mieszkalne dla zakonników, ze zrekonstruowanym sklepieniem klasztorne, wyeksponowanym paleniskiem, odtworzonym kominkiem. Istniejące wnęki w murach planowano wykorzystać jako gabloty ekspozycyjne. W budynku gospodarczym miały być wykonane prace modernizacyjne mające na celu przystosowanie go na cele socjalne, sanitarne, biurowe i informacyjne. W wyniku tych prac remontowo - budowlanych powierzchnia obiektów na cele kulturalne łącznie miała wynosić 231,47 m². Postuluje się o ponowne rozpatrzenie tych planów oraz podjęcie czynności zmierzających do ich realizacji.

5.2.7. Zabytki niematerialne

Zabytki niematerialne są istotną część dziedzictwa kulturowego, która jest najbardziej narażona na zapomnienie. Należą do nich m.in.:

1. Nazwy geograficzne, historyczne i tradycyjne.

Na terenie gminy Kłobuck przetrwały liczne przykłady starych, historycznych nazw osad, czy też nazw lokalnych części miejscowości (dzielnic) np.: Kopiec, Kamyk, Gruszewnia, "Wały" w Kłobucku, Zagórze. Wskazane przykłady przenoszą ważne informacje o przeszłości i ukształtowaniu terenu:

- nazwy ulic np. ul. Okólna i Wały, stanowią prawdopodobnie pozostałości po średniowiecznych fortyfikacjach Kłobucka;
- nazwa "Kopiec" sugeruje istnienie średniowiecznego grodu warownego w typie grodów stożkowatych.

2. Dziedzictwo kulinarne - lokalne produkty spożywcze np.:

- chleb kłobucki,

- rogaliki drożdżowe,
- kluski żelazne.

3. Tańce i pieśni ludowe.

Te ostatnie są pielęgnowane przez działalność organizacji takich jak np.: Koło Gospodyń Wiejskich w Łobodnie. Z niej to wyłonił się aktywnie działający Zespół Śpiewaczy "Łobodzianki". Zespół kultywuje i rozpowszechnia autentyczne zwyczaje i obrzędy, zwłaszcza te charakterystyczne dla środowiska lokalnego. W wokalnym repertuarze posiada szereg pieśni rodem z Łobodna. We wszystkich pozostałych miejscowościach gminy Kłobuck odbywają się coroczne uroczystości: odpusty, festyny, dożynki, w których czynny udział bierze lokalna społeczność. Zachowały się tu również, niektóre tradycje i obrzędy: topienie marzanny, strojenie gaika w Niedzielę Gajową oraz odwiedzanie domów w okresie Bożego Narodzenia przez kołędników.

Równie istotną w sprawie zachowania tożsamości i przynależności społeczeństwa gminy jest tradycja heraldyczna Kłobucka. Pieczęcie i zrekonstruowany na ich podstawie herb miasta Kłobucka należą do ciekawych przykładów zabytków sfragistyki i heraldyki municypalnej w Polsce. Na tarczy herbowej miasta przedstawiono element uzbrojenia - hełm kapalinowy. Ponadto znajdują się tam: sugerowana data powstania oraz nazwa miejscowości. Dopełnieniem jest legenda mówiąca o znalezieniu w okolicy hełmu żelaznego, który nazywano "kłobuczek", stąd powstała nazwa "Kłobucko".

Ważnym jest hołdowanie pamięci osobistości związanych z historią gminy Kłobuck, np. Jana Długosza - byłego proboszcza parafii kłobuckiej oraz największego kronikarza Polski. Istotną jest tutaj działalność organizacji, takich jak Ponadregionalne Stowarzyszenie Edukacyjne "Wieniawa" np. poprzez organizowanie corocznych Dni Długoszowskich - imprezy upamiętniającej właśnie postać J. Długosza. Nieważką jest też działalność Towarzystwa Przyjaciół Kłobucka, które realizuje zadania mające na celu ocalenie od zapomnienia ważnych zdarzeń z przeszłości i teraźniejszości Kłobucka, a także współdziałanie na rzecz lokalnych zabytków.

Stan badań nad problematyką zabytków niematerialnych niestety jest bardzo skromny i wymaga zinwentaryzowania i szczegółowych studiów interdyscyplinarnych.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Rejestr zabytków jest prowadzony przez Generalnego Konserwatora Zabytków na mocy Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. oraz Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Wpis do rejestru zabytków,

dokonywany jest decyzją wojewódzkiego konserwatora zabytków i ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości i w katastrze nieruchomości. Decyzja taka ogłaszana jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Rejestr zabytków obejmuje obiekty nieruchome (Rejestr A), ruchome (Rejestr B) i archeologiczne (Rejestr C). Listy obiektów znajdujących się w rejestrze dla gminy Kłobuck są systematycznie uzupełniane.

Wykaz zabytków wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy Kłobuck zawierają tablice: III i VI.

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Ewidencja zabytków jest ustawowo podstawą sporządzania programów opieki nad zabytkami. Na poziomie krajowym prowadzi ją, podobnie jak rejestr, Generalny Konserwator Zabytków. Gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych prowadzi wójt/burmistrz/prezydent miasta. Ewidencja zabytków zawiera znacznie więcej zespołów obiektów i pojedynczych obiektów niż rejestr. Zgodnie z *Ustawą* do gminnej ewidencji zabytków wpisuje się: obiekty wpisane do rejestru zabytków, obiekty ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz inne obiekty wyznaczone przez wójta, burmistrza, prezydenta miasta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Szereg zmian wprowadziła nowelizacja *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 5 czerwca 2010 r. Rozszerzyła możliwości ochrony zabytków, określone w art. 7 ust. 4 o ustalenia ochrony w decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Ponadto do art. 19 *Ustawy* dodany został ust. 1a wskazujący zabytki, których ochrona musi być bezwarunkowo uwzględniana w decyzjach, o których mowa powyżej. Są to zabytki wpisane do rejestru zabytków i ich otoczenie oraz inne zabytki nieruchome znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków. Jednocześnie *Ustawa* nie przewiduje możliwości odwołania się od włączenia obiektu nieruchomego do gminnej ewidencji zabytków.

Równoległe z opracowywaniem niniejszego dokumentu, została sporządzona inwentaryzacja zabytków z terenu gminy Kłobuck do celów gminnej ewidencji zabytków. Ujęto w niej obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz obiekty proponowane do ujęcia w wojewódzkiej ewidencji zabytków, wytypowane na podstawie dostępnych materiałów archiwalnych oraz lustracji terenu gminy. Wybór i delimitacja obszarów, zespołów i obiektów do Gminnej ewidencji zabytków gminy Kłobuck przeprowadzony został na podstawie rozpoznania specyfiki zasobów zabytkowych gminy

i jego znaczenia w regionie. Kwalifikowanie obiektów do ujęcia w ewidencji oparto na następujących kryteriach:

- data powstania;
- wartości artystyczne: rozumiane jako wartości przestrzenne będące owocem twórczości architektonicznej i urbanistycznej oraz wszelkie wartości estetyczne oddziałujące emocjonalnie, czyli cechy plastyczne, stylistyczne, dekoracyjne ale też funkcjonalne, konstrukcyjne, materiałowe, oraz sytuacyjne (urbanistyczne/krajobrazowe);
- wartości historyczne;
- wartości naukowe, czyli wynikające z siły dowodowej zabytku jako dokumentu minionej epoki;
- stan zachowania (stopnia destrukcji, skali dokonanych przekształceń) – dobierano obiekty stosunkowo najmniej przekształcone, o możliwie nie zmienionej formie architektonicznej.

Uwzględniono przy tym badania dotyczące etapów kształtowania się układu przestrzennego miasta Kłobucka od formowania się zespołu osadniczego we wczesnym średniowieczu po ukształtowanie się rozplanowania i struktury zabudowy w pierwszej połowie XX w. Starano się również, wyodrębnić pozostałości starszych historycznych składników krajobrazu kulturowego gminy, które znalazły się w obrębie intensywnych regulacji i przekształceń przestrzennych zaistniałych po 1945 r.

Wykaz zabytków nieruchomych ujętych w Gminnej ewidencji zabytków gminy Kłobuck zawierają załączniki 1 i 2.

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Na obszarze gminy Kłobuck wyróżnić można kilka obiektów o szczególnych, bądź o dużych walorach zabytkowych. Należą do nich:

1. ZESPÓŁ POKLSZATORNY KANONIKÓW REGÓLARNYCH W KŁOBUCKU

ob. Parafia p.w. śś. Marcina i Małgorzaty

Zespół budynków kościelnych parafii, stanowi założenie poklasztorne Kanoników Regularnych sprowadzonych do Kłobucka w XV wieku. Zlokalizowany jest na wzniesieniu przy południowej pierzei rynku (Placu im. Jana Pawła II), pomiędzy ulicami: 11 Listopada, Szkolną i 3 Maja. W skład zespołu wchodzi: budynek kościoła parafialnego p.w. śś. Marcina i Małgorzaty, do którego prezbiterium od południa przylega łącznik pomiędzy oratorium a pomieszczeniami dawnego klasztoru. W części południowej usytuowane są budynki dawnego klasztoru ob. plebanii, spichlerz i budynek wikarówki z organistówką. Obiekty te, wraz z ogrodzeniem sadu wyznaczają przestrzeń wewnętrznego

dziedzińca z figurką św. Marcina. Na zapleczu wikarówki i spichlerza znajdują się zabudowania gospodarcze i ogród. W części północno-zachodniej zespołu wybudowano w 1993-4 r. budynek domu przedpogrzebowego.

Wyjątkowym obiektem w tym zespole jest późnogotycki **kościół parafialny**. Według przekazów J. Długosza pierwotny kościół w Kłobucku powstał prawdopodobnie początkiem XII w. (1135 r. lub 1144 r.) staraniem ówczesnego starosty wrocławskiego Piotra Dunina ze Skrzynna. Kościół ten był niewielki, zapewne w stylu romańskim, wzniesiony z kamienia ciosowego, jednonawowy z wydłużonym prezbiterium i być może z wieżą. Śladów dawnej budowli doszukuje się w najstarszej części - prezbiterium w postaci wątku muru z pełnych ciosów kamienia granitowego, później nadbudowanego kamieniem wapiennym i cegłą. Kościół wzmiankowany był w 1287 roku. Od początku XIV w. parafia regularnie występuje w spisach świętopietrza. W 1410 r. proboszczem parafii był Bartłomiej herbu Wieniawa, kapelan królewski, który tuż przed swą śmiercią w 1434 r. przekazał godność Janowi Długoszowi. Długosz dopiero dwa lata później otrzymał z rąk kardynała Zbigniewa Oleśnickiego święcenia i tytuł kanonika krakowskiego. W roku 1448 odstąpił probostwo swemu młodszemu bratu, również Janowi. W 1454 r. staraniem Długosza sprowadzono z Krakowa do Kłobucka Kanoników Regularnych laterańskich reguły św. Augusta, którym nadano probostwo - co potwierdza dokument króla Kazimierza Jagiellończyka z tegoż roku, wystawiony w Toruniu. Oprócz kościoła parafialnego zakon otrzymał w posiadanie wybudowany obok drewniany klasztor. Z inicjatywy Długosza rozpoczęto prace przy rozbudowie kościoła jeszcze przed rokiem 1466, częściowa rozbudowa musiała mieć już miejsce w latach 1434-1448, kolejne prace wzmiankowane są w latach 1477, 1479 - założenie fundamentów pod kościół. W 1480 roku prace przy budowie prowadzone były przez mistrza Jana Muratora sprowadzonego do Kłobucka przez Długosza. W tym czasie powstała prawdopodobnie zakrystia od strony północnej prezbiterium (z wykorzystaniem części starych murów ?), skarbiec oraz usytuowane na piętrze nad zakrystią i skarbcem pomieszczenia biblioteki, przebudowano wieżę (?). Powstało również oratorium łączące kościół z klasztorem. Z tego czasu pochodzą oszkarpowania prezbiterium. Ponowna, znaczna rozbudowa miała miejsce na początku XVII w. z inicjatywy ówczesnego starosty krzepickiego i marszałka wielkiego koronnego Mikołaja Wolskiego, przy udziale architekta Valentego von Sabisch. Wolski rozbudował kościół wydłużając jego nawę główną, dobudowując boczne i dodając sklepienia. Rozbudował również klasztor i wraz z cmentarzem otoczył zespół wspólnym murem. Po ukończeniu tych prac kościół ponownie konsekrowano w dniu 3 listopada 1623 r. Konsekracji dokonał biskup Tomasz Oborski sufragan krakowski. W XVIII w. kościół ulegał wielokrotnym pożarom; odnawiany był po pożarze w 1743 r. - otrzymał wtedy m.in. wieżę z zegarem i rokokowe wnętrze. Następnie uległ katastrofie pożaru w 1772 r. i 1796 r., w czasie którego spaliła się m.in. wieża z zegarem i biblioteka. Odnawiany był staraniem ówczesnego przełożonego ks. Wybranowskiego w latach 1796-1810

i w 1815 r., przy udziale architekta pruskiego Karola Jurie. W międzyczasie w 1810 r. zlikwidowano zakon a proboszczem został ks. Sadowski. Na przełomie wieków dobudowano czwartą nawę od strony północnej. W latach 1925 i 1947 był remontowany.

Dawny **klasztor** stanowi obecnie plebanię. Pierwotnie mógł być to budynek drewniany. Jak wspomniano wyżej wystawiony został staraniem Długosza. Murowany z kamienia klasztor wniesiono w drugiej poł. XV w. Około 1601 r. został rozszerzony przez Mikołaja Wolskiego. Wielokrotnie był odnawiany w XIX w. Na przełomie wieku XIX i XX przerobiono pierwsze piętro i m.in. częściowo zniesiono sklepienia. Budynek klasztorny jest na rzucie litery T, z dłuższym skrzydłem usytuowanym prostopadle do kościoła, połączonym z nim poprzez oratorium, dwukondygnacyjny o wysoko założonym parterze; przyziemie spełnia funkcję pomieszczeń gospodarczych; piwnice są zasklepione kolebkowo. Układ wewnątrz jest jednotraktowy, w skrzydle głównym z korytarzem od zachodu. W przyziemiu, w głównym skrzydle znajduje się sień przelotowa, przykryta sklepieniem kolebkowym z lunetami. W korytarzu sklepienie krzyżowo-kolebkowe, w izbach krzyżowo-kolebkowe, kolebkowe z lunetami i kolebkowe. Na zewnątrz narożniki zaakcentowano boniowaniem, ściany są zwieńczone profilowanym gzymsem. Okna są prostokątne i nieregularne rozmieszczenie. Dach dwuspadowy z lukarnami, kryty dachówką.

Niestety nie znana jest data powstania **wikarówki**. Być może pochodzi ona z okresu przebudowy zespołu klasztornego w XV w. Jednak na podstawie cech stylistycznych budynek można datować najwcześniej na połowę XIX w. Prawdopodobnie wtedy to obiekt został gruntownie przebudowany, z wykorzystaniem starszych piwnic zbudowanych z użyciem ciosu kamienia wapiennego i sklepionych kolebkowo.

Następnym elementem w zespole jest **spichlerz**, zbudowany być może w XV w. i przebudowany w wieku XIX. Określenie daty powstania budynku, utrudnia brak cech stylowych, zatartych w trakcie licznych przekształceń. W najlepszym stanie zachowania są piwnice złożone z kilku komór, sklepione kolebkowo, z kamienia wapiennego. Z pewnością stanowią najstarszą część budynku.

Całość zespołu otoczona jest wspólnym ogrodzeniem. Od południa w postaci muru kamiennie-ceglano-ceglanego ze ślepyimi arkadami, od zachodu murem oporowym z kamienia granitowego, od północy częściowo murem pełnym, częściowo ażurowym ogrodzeniem ze stali na podmurówce, od wschodu pełnym murem otynkowanym i fragmentem ogrodzenia ze stalowych przęsł. W północno-wschodnim narożniku muru zespołu poklasztornego zachowała się część niewielkiej, ośmiobocznej baszty zbudowanej z kamienia wapiennego, prawdopodobnie w XVII w.

Zarówno budynek kościoła, jak i klasztoru ob. plebanii, spichlerza i wikarówki są chronione przez wpis do rejestru zabytków. Zespół poklasztorny pozostaje cały czas użytkowany i utrzymany w dobrym stanie. Czyszczenia i remontu wymagają elewacje kościoła (łuszcząca się farba) oraz dach. We wnętrzach oraz na zewnątrz budynków zespołu widać ślady zawilgocenia murów. Wyposażenie

jest w dobrym stanie oraz zostało szczegółowo zadokumentowane. Zabudowania wymagają jednak ogólnego przeglądu technicznego i bieżących remontów.

adres:	Kłobuck, ul. 3 Maja 42
nr ew. działki:	1349/1; 1349/2
właściciel:	Parafia p.w. śś. Marcina i Małgorzaty w Kłobucku
funkcja obiektu:	sakralna
materiał ścian:	kamień i cegła
datowanie:	XIII, XV, XVII, XIX w.
stan zachowania:	dobry

Fotografie 4 - 5. Zespół poklasztorny w Kłobucku.

2. ZESPÓŁ PAŁACOWO - PARKOWY w Kłobucku - Zagórze.

Pierwsze informacje na temat tego założenia pochodzą z XIV/XV wieku. W tym czasie we wsi Zagórze znajdował się folwark królewski, przy którym zbudowano dworek. Zatrzymał się w nim król Kazimierz Jagiellończyk podczas przejazdu przez Kłobuck. Z folwarku zagórzeńskiego płacono klasztorowi Kanoników Regularnych w Kłobucku, dziesięcinę snopową i pieniężną. Z początkiem XVII w. w miejscu dworku ówczesny starosta krzepicki Mikołaj Wolski wybudował prawdopodobnie w tym miejscu pałac i założył ogród włoski. Projektował go architekt Jerzy German. W drugiej poł. XVII w. wieś Zagórze łącznie z folwarkiem i całym starostwem kłobuckim została nadana w wieczystą posesję klasztorowi paulinów na Jasnej Górze. Pod koniec XVIII w. pałac popada w ruinę. Po rozbiore Polski, starostwo kłobuckie wraz z Zagórzem zostało przejęte przez rząd pruski. Z nadania króla otrzymał je Christian hr. Luttichau, a następnie przeszło w ręce ministra pruskiego Christiana von Haugwitza. On to właśnie, w latach 1795 (1796 ?) - 1800 wybudował pałac na wzór posiadanego w Berlinie. Obok pałacu, na przełomie XVIII i XIX wieku został założony park angielski oraz ogród. Z początkiem XIX wieku majątek zagórski przechodzi w ręce Benedykta Lemańskiego, a od 1876 roku w ręce księcia z domu carskiego Aleksandra Michajłowicza, który w końcu XIX wieku przebudował gruntownie pałac. Wybudowano go w stylu neogotyckim z elewacją frontową skierowaną na południowy -

zachód. Jest murowany i potynkowany. W planie o kształcie zbliżonym do litery L, z ryzalitami bocznymi oraz środkowym na rzucie pięcioboku przy elewacji frontowej. Piętrowy z wyższą, ośmioboczną basztą ponad środkowym ryzalitem. Skrzydło boczne zostało podpiwniczone. Układ wewnątrz dwutraktowy. Elewacje zewnętrzną w części parteru pokryto neurustyką. Na osi bocznych ryzalitów ganki wsparto na dwóch kolumnach. Ściany zwieńczono balustradą z pseudoblankami na narożnikach. Dach jest dwuspadowy, kryty dachówką. Należy nadmienić, że w tej formie pałac pozostał do dnia dzisiejszego. Od strony północno - zachodniej postawiono parterowy budynek z poddaszem i z gankiem w elewacji frontowej skierowanej jak pałac. Budynek ten był siedzibą kolejnych rządców majątku. Pałac w tym czasie spełniał funkcję czasowej rezydencji. Po I Wojnie Światowej ziemie te zostały rozparcelowane przez rząd polski. W pałacu założono w 1932 roku szkołę leśniczych. Mieścił się też tutaj zarząd dużego tartaku. W trakcie II Wojny Światowej pałac zajmowała administracja niemiecka. W 1952 roku, kiedy Kłobuck został siedzibą powiatu, pałac stał się siedzibą Starostwa (później P.R.N.) i później także Pogotowia Ratunkowego. W 1975 roku zakupił go P.P Elegancja na oddział produkcyjny. W latach następnych rozpoczęto remonty i przebudowy dostosowując budynek do celów biurowo -produkcyjnych. Obecnie znajduje się w rękach prywatnych i przeszedł szereg remontów. Jego stan oceniono na bardzo dobry. Pomimo to zdaje się nie być użytkowany.

Wyjątkowo cennym zabytkiem jest również park przypałacowy o historii sięgającej prawdopodobnie pocz. XVII wieku. Wraz z budynkiem pałacu, towarzyszącą zabudową gospodarczą, budynkiem mieszkalnym dworu oraz szopami, tworzy zespół o powierzchni ok. 6,31 ha, w kształcie zbliżonym do prostokąta. Park jest ogrodzony od strony ul. Zamkowej i posiada dwie bramy wjazdowe. Układ parku nosi ślady założenia geometrycznego z pocz. XIX wieku, widoczny w ukształtowaniu wnętrza parkowych, drzewostanu i nieznacznie zmienionych alejek. Park pozostał w granicach pierwotnych, za wyjątkiem fragmentu w części południowo-zachodniej, na którym ustawiono budynek, obecnie użytkowany przez Urząd Miejski w Kłobucku. Drzewostan zachował się w stanie znacznego zniszczenia w dwóch wyraźnych fragmentach o regularnym kształcie w części północnej i północno-wschodniej. Zachowały się też pojedyncze dęby w części centralnej. Zmiany spowodowane są brakiem pielęgnacji oraz chaotycznymi nasadzeniami. Jedynym zachowanym elementem małej architektury jest fragment fontanny przed pałacem. Po roku 1945 wybudowano amfiteatr ze sceną, obecnie pozostający w stanie ruiny. Skutkiem takich działań, oraz braku odpowiedniej opieki, kompozycja założenia uległa zatarciu. W celu zahamowania dalszej dewastacji parku, proponuje się ustalić granicę ochrony ekologicznej w odległości 100 m od granicy obecnego parku. Jednocześnie sugeruje się przywrócenie parku do stanu z okresu zaboru rosyjskiego, z którego to zachowało się najwięcej substancji zabytkowej. Podstawowym postulatem w kwestii ochrony i wydzielenia

J. J.

parku jest przeprowadzenie rewaloryzacji parku, w tym m.in. odtworzenie ogrodzenia po stronie północnej, remont fragmentów istniejących ogrodzenia oraz wykonanie oświetlenia i remontu alejek.

adres:	42-100 Kłobuck, ul. Zamkowa 8a-10
nr ewid. działki:	pałac - 372/3; park - 371/4; 372/1; 372/2;
właściciel:	pałac - użytkownik wieczysty - Spółka SCAPOL, Częstochowa, ul. Kopalniana 10, 42-271 Częstochowa; park - 371/4; 372/1 - Gmina Kłobuck; 372/2 - Skarb Państwa
funkcja obiektu:	rezydencja z parkiem
materiał ścian:	cegła
datowanie:	1795 r., 1891 r.
stan zachowania:	bardzo dobry

Fotografie 6 - 7. Pałac i park w Kłobucku - Zagórze.

2. BUDYNEK przy ul. Wieluńskiej 11 w Kłobucku.

Prawdopodobnie wybudowany w XVIII/XIX w., jest nazywany potocznie "łaźnią miejską". Jedną z hipotez głosi, że zachowany budynek pochodzi dopiero z 1930 roku. Przeszedł gruntowny remont w 1961 r. i w czasach niedawnych. Wykonany został w technice tradycyjnej, na planie prostokąta z ryzalitami przy dłuższych bokach. Parterowy, ale ze strychem użytkowym, przykrytym dachem siodłowym. Posiada unikatową dekorację architektoniczną w stylu neobarokowym. Elewacja frontowa została podzielona na części za pomocą lizen, całość zwieńczono gzymsem. Ryzality i krótsze boki opatrzone szczytami o wykroju falistym, z esownicami po bokach. Budynek "łaźni miejskiej" podlega ścisłej ochronie konserwatorskiej, poprzez wpis do rejestru zabytków.

adres:	42-100 Kłobuck, ul. Wieluńska 11
nr ewid. działki:	908/2
właściciel:	Starostwo powiatowe w Kłobucku
funkcja obiektu:	mieszkalna
materiał ścian:	cegła

datowanie:	XVIII/XIX w.
stan zachowania:	bardzo dobry

Fotografie 8-9. Budynek przy ul. Wieluńskiej 11 w Kłobucku.

1. DZWONNICA przy kościele parafialnym św. Stanisława w Białej Górnjej

Historia parafii w Białej rozpoczyna się w 1407 roku, kiedy to zostaje wydzielona z parafii Kłobuck. Dzwonnica jest jedynym przetrwałym po tragicznym pożarze z dnia 20 października 1962 r., elementem zespołu kościelnego p.w. św. Stanisława BM, wybudowanym w 1746 roku. Położona jest na wschód od drogi Łobodno - Częstochowa, przy nowym kościele parafialnym. Zbudowana została z drewna, na planie kwadratu. Pierwotnie posiadała dwie kondygnacje połączone drewnianymi schodami drabiniastymi. Elewacje zostały odeskowane do wysokości 2/3 budynku. Powyżej ściany są ażurowe, otwarte z podwójnymi arkadami. Wejście usytuowano od strony wschodniej. Dzwonnica podlega ochronie na podstawie wpisu do rejestru zabytków. Obecnie obiekt jest zaniedbany i wymaga prac zabezpieczających oraz kompleksowej konserwacji. Przede wszystkim brakuje instalacji przeciwpożarowej, co stanowi podstawowe zagrożenie dla drewnianego zabytku, jakim jest dzwonnica.

adres:	42-100 Kłobuck, ul. Kościelna
nr ewid. działki:	533/2
właściciel:	Parafia św. Stanisława BM w Białej Górnjej
funkcja obiektu:	dzwonnica w zespole kościelnym
materiał ścian:	drewno
datowanie:	ok. 1746 r.
stan zachowania:	dobry

Fotografia 10. Dzwonnica przy kościele parafialnym p.w. św. Stanisława w Białej Górnjej.

2. ZESPÓŁ DWORSKI W KAMYKU

Centralnym obiektem zespołu jest budynek dworu klasycystycznego, wzniesiony w 1840 roku przez Kołaczkowskich. Bryła dworu jest na rzucie prostokąta z portykiem przy elewacji frontowej, oraz gankiem od wschodu. Portyk wejściowy tworzą cztery toskańskie kolumny, przytrzymujące belkowanie dekorowane fryzem tryglifowym i rozetami. Całość wieńczy trójkątny przyczółek. Budynek jest parterowy, ale z wysokim podpiwniczeniem. Podział wnętrza dwutraktowy. Ściany zewnętrzne dzielone boniowaniem i pilastrami w narożnikach. Okna prostokątne zwieńczone profilowanymi gzymsami. W zwieńczeniu ścian belkowanie z dekoracyjnym fryzem. Budynek przykryty jest dachem czterospadowym z blachy. Przeszedł gruntowny remont w 1950 roku. W tym okresie użytkowany był jako szkoła, później został zaadoptowany na potrzeby gastronomii. Natomiast obecnie pozostaje nieużytkowany, a jego stan pogarsza się z roku na rok. Wymaga bieżących remontów i napraw. Należałoby również rozważyć, jakie funkcje ten budynek może pełnić w przyszłości. Podlega ścisłej ochronie konserwatorskiej, wynikającej z wpisu obiektu do rejestru zabytków.

Kolejnym obiektem składniowym zespołu podworskiego w Kamyku, jest również klasycyzujący w swej formie - spichlerz, usytuowany przy budynku dworu. Zbudowany został w technologii murowanej, jest dwukondygnacyjny. Parter uległ przebudowie na pomieszczenia mieszkalne. W górnej części ścian zewnętrznych zachowały się podziały ramowe. Dach dwuspadowy. Obecnie spełnia funkcję usługowo-handlowe. Jego stan jest zły, a elewacje są zeszpecone pstrą reklamą. Należałoby przeprowadzić gruntowny remont obiektu, oraz ustalić jego nowe przeznaczenie.

Zabudowę dworską otaczał park. Park podworski w Kamyku obecnie stanowi centrum wsi i składa się z dwóch odrębnych i różniących się między sobą części o niezupełnie czytelnym układzie

kompozycyjnym. Zasadniczy podział stanowi rzeka Czarna Oksza oraz szosa. Część północna, zachowała charakter i walory parku naturalistycznego z pocz. XX wieku. W obrębie tej części znajdują się budynki: kościoła (1945-47 r.) zbudowanego na miejscu dawnej kaplicy oraz budynek plebanii. Część południową założenia w otoczeniu budynku dworu i spichlerza, należy uznać za silnie zdewastowaną. Jedynym zachowanym elementem dawnego założenia jest wyschnięty staw z wyspą porośniętą olchami, pochodzący być może z okresu budowy dworu. Dalsza zabudowa w najbliższym sąsiedztwie dworu, przekreśla całkowicie wartości architektoniczne tego miejsca. Natomiast część północna wymaga pielęgnacji i stopniowej rekonstrukcji powiązanej z zagospodarowaniem terenów brzegowych rzeki.

adres:	Kamyk, Pl. Wincentego Witosa 1 - 2
nr ew. działki:	budynek dworu - 747/20 spichlerz - 746/8
właściciel:	budynek dworu - Gmina Kłobuck spichlerz - użytkownik wieczysty - MSZiZ w Kłobucku
funkcja obiektu:	rezydencja z zabudową gospodarczą i parkiem
materiał ścian:	cegła
datowanie:	1840 r., pocz. XX w.
stan zachowania:	dobry

Fotografie 11 -12. Zespół dworski w Kamyku (budynek dworu i spichlerza).

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego dziedzictwa kulturowego i uwarunkowań jego ochrony oraz w celu sformułowania priorytetów działań opracowano analizę mocnych i słabych stron, a także szans i zagrożeń (SWOT) dla gminy Kłobuck.

Mocne strony

- bogata historia miasta Kłobucka i okolic,
- duże zróżnicowanie zabytków (układ urbanistyczny, obiekty sakralne, pałac, dwory, parki) w stosunku do małej ilości zabytków,
- położenie gminy na trasach pielgrzymek na Jasną Górę w Częstochowie uznaną za Pomnik Historii w raz z parkami jasnogórskimi,
- utrzymanie w dobrym stanie większości obiektów sakralnych,
- odbywające się imprezy kulturalne o zasięgu regionalnym i krajowym,
- lokalne tradycje i zwyczaje kultywowane przez mieszkańców,
- bogactwo przyrodnicze i czystość powietrza,
- atrakcyjne przyrodniczo i kulturowo tereny dla rozwoju turystyki,
- uchwalony Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla Śródmieścia Kłobucka,
- opracowany Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Kłobucka,
- podjęta przez Radę Miejską w Kłobucku uchwała Nr 64/VIII/2007 w dniu 12 czerwca 2007 r. w sprawie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, rozliczania i kontroli wykorzystania dotacji,
- wykonana rewitalizacja Rynku im. Jana Pawła II w Kłobucku,
- promocja zabytków na stronach internetowych, wydawnictwo folderów i kalendarzy z uwzględnieniem obiektów zabytkowych,
- wydanie monografii Kłobucka.

Słabe strony

- brak obiektów o najwyższym znaczeniu (pomnika historii) przyciągających większą liczbę turystów,
- mała liczba zachowanych obiektów dziedzictwa kulturowego wpisanych do rejestru zabytków
- brak muzeum, izby pamięci,
- nienajlepszy stan techniczny części obiektów zabytkowych,
- brak planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu całej gminy,
- niekontrolowane przebudowy i rozbiórki obiektów zabytkowych,
- brak archeologicznych i historyczno-archeologicznych projektów badawczych,
- słabe zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego,
- niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków,
- słaba ekspozycja i niedostateczne oznakowanie obiektów zabytkowych,

- brak ścieżek rowerowych,
- zbyt niskie środki budżetowe i prywatne przeznaczane na remonty i konserwację obiektów zabytkowych,
- stosunkowo słaba integracja środowisk działających w obszarze dziedzictwa kulturowego (projektanckich, konserwatorskich, archeologicznych),

Szanse

- możliwość pozyskiwania środków finansowych z różnych źródeł,
- zwiększenie środków budżetowych gminy,
- podniesienie poziomu wiedzy w zakresie ochrony zabytków,
- wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne,
- współpraca regionalna w zakresie dobrych praktyk,
- tworzenie nowych produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby dziedzictwa kulturowego,
- wykorzystanie bliskości Częstochowy i aglomeracji śląskiej dla rozwoju turystyki weekendowej,
- włączenie obiektów zabytkowych w obieg gospodarczy,
- dalsza realizacja rewitalizacji wybranych obszarów Kłobucka,
- szersza promocja walorów kulturowych z wykorzystaniem nowych technologii,
- utworzenie muzeum lub izby pamięci.

Zagrożenia

- brak spójności przepisów różnych ustaw związanych z ochroną zabytków,
- dominacja zamierzeń inwestorskich nad ochroną krajobrazu kulturowego, skutkująca powstawaniem obiektów pozostających w ogromnej dysharmonii z otoczeniem,
- niewłaściwe działania inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych,
- zacieranie walorów historycznych obiektów poprzez przypadkowe, a często bezprawne przebudowy i modernizacje powodujące ich dewaloryzację,
- niezbyt skuteczna egzekucja prawa w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji obiektów zabytkowych,
- nielegalne poszukiwania z użyciem wykrywacza metali i penetrowanie stanowisk archeologicznych,
- zanieczyszczenie środowiska, głównie powietrza,
- zbyt wolne tempo rewitalizacji wybranych obszarów Kłobucka,
- wzrost kosztów renowacji i konserwacji zabytków,

Opis

- klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe (akty wandalizmu).

7. Założenia programowe

Przy opracowywaniu niniejszego dokumentu, przyjęto założenia programowe dotyczące inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Program oparto na podstawie Priorytetów oraz Kierunków działań wyznaczających poszczególne zadania do realizacji w latach 2014 - 2017. Dokument ten dotyczy całej gminy jako jednostki podziału administracyjnego, a nie odnosi się jedynie do władz gminy, których bezpośredni wpływ na działalność instytucji sprawujących w różnej formie opiekę nad zabytkami jest ograniczony tylko do nielicznych. Zatem Program powinien stanowić podwalinę współpracy między samorządem gminy, właścicielami zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Współpraca ta rozwijana w kolejnych latach może przynieść lokalnej społeczności, i nie tylko, wymierne korzyści – zachowanie naszego dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń. Wskazuje na to nie tylko wypełnienie ustawowego obowiązku, ale przede wszystkim ma służyć rozwojowi gminy poprzez poniższe założenia:

- poprawę stanu zachowania zabytków;
- eksponowanie walorów zabytkowych krajobrazu kulturowego;
- podnoszenie świadomości ochrony dziedzictwa kulturowego wśród społeczeństwa;
- wykorzystanie i udostępnienie zabytków na potrzeby mieszkańców i turystów.

Program ma określić swego rodzaju stan, do którego należy dążyć w zakresie opieki nad zabytkami: wskazywać konieczne do wykonania zadania i sugerować sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych założeń organizacyjnych, finansowych, promocyjnych i ochronnych. Istotnym celem programu jest również dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie: stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie Gminy Kłobuck, szeroko pojmowanego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego. Istotnym jest, aby poprawa ta dokonywała się przy partycypacji mieszkańców Gminy, w różnych formach ich życiowej aktywności (praca zawodowa, działalność społeczna, działania wynikające z prawa własności lub z użytkowania obiektów zabytkowych) zaangażowanych w opiekę nad zabytkami. Obowiązkiem władz publicznych w tym względzie jest z kolei pobudzanie i usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie tej opieki oraz tworzenie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na celu.

7.1 Priorytety programu opieki

Celem generalnym Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Kłobuck na lata 2014 – 2017 jest zachowanie dziedzictwa kulturowego, zgodnie z obowiązującą wykładnią prawa, diagnozą stanu zasobu zabytków oraz dokumentami strategicznymi i planistycznymi gminy. Realizacja tego celu będzie odbywać się w oparciu o trzy Priorytety (cele strategiczne):

Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy

Priorytet II: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

Priorytet III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości społeczeństwa

7.2 Kierunki działań programu opieki

Kierunki działań Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Kłobucka na lata 2014 – 2017, wskazują określone narzędzia i sposoby realizacji celu generalnego w oparciu o założone Priorytety.

W ramach Priorytetu I Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, wyróżniono następujące kierunki działań:

1. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania
2. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne, kulturalne i edukacyjne

W ramach Priorytetu II Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego, wyróżniono następujące kierunki działań:

1. Zintegrowane zarządzanie dziedzictwem kulturowym i jego kompleksowa ochrona
2. Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy
3. Ochrona układu urbanistycznego miasta Kłobucka i układów ruralistycznych na obszarach wiejskich

W ramach Priorytetu III Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości społeczeństwa, wyróżniono następujące kierunki działań:

1. Popularyzacja poprzez szeroki i łatwy dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy

2. Wzmocnienie edukacji na rzecz regionalnego dziedzictwa kulturowego
3. Rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym
4. Tworzenie ofert turystycznych oraz kulturalnych w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego

7.3 Zadania programu opieki

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Kłobuck wyznacza podejmowane zadania dotyczące inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Zadania te określone są w odniesieniu do przyjętych Priorytetów oraz Kierunków działań do realizacji w okresie obowiązywania niniejszego Programu, tzn. na lata 2014 - 2017.

W ramach Priorytetu I Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, Kierunek działania 1: Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania, wyznaczono do realizacji poniższe zadania:

1. Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich oraz zmiana lub adaptacja funkcji obiektów zabytkowych będących własnością gminy.
2. Kontynuacja realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Kłobuck na lata 2008 - 2015: rewitalizacji centrum Kłobucka – terenów nad rzeką Biała Oksza w sąsiedztwie Rynku im. Jana Pawła II; Rewitalizacja targowiska miejskiego w Kłobucku.
3. Rewitalizacja zespołów zabytkowej zieleni, miejsc pamięci, obszarów przemysłowych (parków i cmentarzy, stref przemysłowych), w tym: rewitalizacja parku w Zespole Pałacowo - Parkowym w Kłobucku Zagórze.
4. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków. Pomoc w przygotowaniu właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych do wykorzystania w opiece nad zabytkami funduszy unijnych, ministerialnych i samorządowych.
5. Podejmowanie starań o utworzenie mechanizmu finansowego wspierającego renowację zabytków stanowiących własność prywatną przy użyciu dostępnych źródeł finansowania (pożyczki, dotacje).
6. Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy.
7. Ochrona zabytków stanowiących mienie gminy przed sytuacjami kryzysowymi (instalacja systemów przeciwpożarowych, systemów antywłamaniowych, znakowanie i ewidencjonowanie zabytków z terenu gminy).

8. Opracowanie programu renowacji kapliczek i krzyży przydrożnych na terenie gminy.
9. Zainicjowanie działań nad opracowaniem planu ochrony i konserwacji zabytków ruchomych stanowiących wyposażenie i wystrój obiektów Parafii p.w. śś. Marcina i Małgorzaty.

W ramach Priorytetu I Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, Kierunek działania 2: Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne, kulturalne i edukacyjne wyznaczono do realizacji poniższe zadania:

1. Uregulowanie zasad i konsekwentne ich wdrażanie w zakresie umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych oraz w przestrzeni zabytkowego układu urbanistycznego miasta Kłobuck - Śródmieście.
2. Prowadzenie bieżących prac porządkowych na terenie zabytkowego centrum miasta Kłobuck oraz przy zabytkowych zespołach zieleni (parkach, cmentarzach).
3. Konsekwentne stosowanie wytycznych konserwatorskich szczególnie na terenach objętych ochroną konserwatorską, strefą ochrony ekspozycji, strefą ochrony archeologicznej.
4. Wykonanie zaplanowanych remontów ulic, chodników, poprawy stanu miejskich skwerów i budowy małej architektury w granicach zabytkowego centrum miasta Kłobuck.

W ramach Priorytetu II Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego, Kierunek działania 1: Zintegrowane zarządzanie dziedzictwem kulturowym i jego kompleksowa ochrona - wyznaczono do realizacji poniższe zadania:

1. Opracowywanie i uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.
2. Uwzględnienie problematyki ochrony i opieki nad zabytkami w systemie planowania przestrzennego.
3. Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną, określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

W ramach Priorytetu II Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego, Kierunek działania 2: Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy - wyznaczono do realizacji poniższe zadania:

1. Wystąpienie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z wnioskami o wpisanie do rejestru zabytków cennych obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych.
2. Aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków.
3. Rozszerzanie współpracy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w zakresie problematyki ochrony i opieki nad zabytkami.

W ramach Priorytetu II Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego, Kierunek działania 3: Ochrona układu urbanistycznego miasta Kłobucka i układów ruralistycznych na obszarach wiejskich - wyznaczono do realizacji poniższe zadania:

1. poprawa ładu przestrzennego miasta Kłobucka oraz miejscowości wiejskich, poprzez:
 - ochronę historycznie ukształtowanego układu komunikacyjnego (dróg), historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych oraz relacji przestrzennych pomiędzy zespołami zabytkowej zabudowy,
 - racjonalne wypełnianie zabudową wolnych działek budowlanych w obszarach centrów miasta i wsi, w zgodzie z historyczną kompozycją danego układu oraz formą architektoniczną tworzącej go zabudowy,
 - wyznaczanie w planach miejscowych nowych terenów pod zabudowę na zasadzie kontynuacji kierunków ekspansji historycznych siedlisk.

W ramach Priorytetu III Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości społeczeństwa, Kierunek działania 1: Popularyzacja poprzez szeroki i łatwy dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy - wyznaczono do realizacji poniższe zadania:

1. Udostępnienie informacji o zabytkach gminy na stronie internetowej Gminy Kłobuck.
2. Utworzenie systemu informacji i promocji środowiska kulturowego na bazie Gminnej Ewidencji Zabytków oraz Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy.
3. Opracowanie mapy zabytków gminy, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego.

W ramach Priorytetu III Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości społeczeństwa, Kierunek działania 2: Wzmocnienie edukacji na rzecz regionalnego dziedzictwa kulturowego - wyznaczono do realizacji poniższe zadania:

1. Organizowanie i wspieranie realizacji wystaw, konkursów oraz innych działań edukacyjnych.
2. Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego.
3. Prowadzenie współpracy z instytucjami i środowiskami działającymi na rzecz dziedzictwa kulturowego (np. Towarzystwem Przyjaciół Kłobucka, Stowarzyszeniem Wieniawa) w celu stymulowania opracowania nowych programów edukacyjnych dla przedszkoli i szkół.
4. Patronat nad organizacją Dni Długoszowskich - imprezy mającej na celu upamiętnienie postaci Jana Długosza - słynnego dziejopisarza i proboszcza parafii Kłobuckiej.

5. Promowanie dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach, popularyzacja obecnie obowiązujących trendów i praktyk projektowych przy zabytkach i zagospodarowaniu obszarów i terenów cennych kulturowo, poprzez np.: organizacje konkursów na najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego.

W ramach Priorytetu III Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości społeczeństwa, Kierunek działania 3: Rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanymi lub realizowanym procesem inwestycyjnym - wyznaczono do realizacji poniższe zadania:

1. Prowadzenie monitoringu i weryfikacji obiektów i terenów uwzględnionych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminny Kłobuck, w tym: wykonywanie przeglądów zasobów zabytkowych w sołectwach z udziałem sołtysów i radnych, rozpoznanie i wprowadzenie do ewidencji zmian powstałych w wyniku rozbiórek, modernizacji i remontów obiektów, określenie stanu technicznego obiektów i uzupełnienie kart adresowych zabytków w gminnej ewidencji o nowe dane i dokumentację fotograficzną, zbieranie informacji od właścicieli obiektów wpisanych do ewidencji zabytków nt. przeprowadzonych remontów.
2. Wykonywanie prac studialnych i finansowanie badań (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, badania architektoniczno-archeologiczne) zagrożonych obiektów i terenów zabytkowych.
3. Inwentaryzacja obiektów małej architektury sakralnej (kapliczki i krzyże przydrożne).

W ramach Priorytetu III Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości społeczeństwa, Kierunek działania 4: Tworzenie ofert turystycznych oraz kulturalnych w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego - wyznaczono do realizacji poniższe zadania:

1. Opracowanie oraz utrzymywanie szlaków turystycznych (np. pieszych, rowerowych, samochodowych) wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego.
2. Utworzenie i modernizacja elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej.
3. Wspieranie działania Miejskiego Punktu Informacji Turystycznej (Rynek im. Jana Pawła II) oraz rozszerzenie jego oferty o informacje z zakresu dziedzictwa kulturowego gminy.
4. Powiązanie problematyki promocji dziedzictwa kulturowego z innymi miejskimi inicjatywami o charakterze kulturalnym (np. obchody Dni Kłobucka).
5. Kontynuacja prowadzenia i wspierania działalności kulturalnej oraz imprez okolicznościowych propagujących tradycje lokalne, w historycznej przestrzeni miasta i wsi Gminny Kłobuck.

6. Wprowadzenie systemu informacji wizualnej (m.in. za pomocą tablic informacyjnych) obejmującego zasoby i wartości dziedzictwa kulturowego gminy.

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa i zawartymi w nich regulacjami w realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Kłobuck na lata 2014-2017 wykorzystane zostaną następujące planowane i istniejące instrumenty:

- instrumenty prawne – wynikające z przepisów ustawowych - uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i historycznych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- instrumenty finansowe - udzielane dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytku, środki budżetowe przeznaczone na utrzymanie i remonty obiektów należących do gminy, korzystanie z funduszy unijnych i programów krajowych, nagrody, ulgi finansowe,
- instrumenty koordynacji - realizacja projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkiej, powiatowej i gminnej strategii i innych dokumentach polityki rozwoju, współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków, gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami),
- instrumenty społeczne - działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi,
- instrumenty kontrolne – aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, monitorowanie stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Obowiązek monitorowania realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami wynika z art., 87 ust. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zgodnie z ustawowymi zapisami, co 2 lata Burmistrz Kłobucka będzie przedkładał Radzie Miejskiej sprawozdanie z jego realizacji. Następnie sprawozdanie przekazane powinno być do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym między innymi poziom (w % lub liczbach):

- wydatków budżetu gminy na opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach,
- liczbę obiektów poddanych tym pracom,
- wielkość objętego terenu gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- ilość obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków lub wykreślonych z gminnej ewidencji zabytków,
- ilość wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- ilość opracowanych, wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników itp.),
- ilość zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy,

W sprawozdaniu powinien być opisany zakres współpracy z organizacjami społecznymi dotyczący dziedzictwa kulturowego.

10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Źródła finansowania ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce można podzielić na:

- źródła publiczne – budżet państwa, budżety jednostek samorządu terytorialnego wszystkich szczebli, środki Unii Europejskiej, inne źródła zagraniczne,
- źródła prywatne – środki osób fizycznych, organizacji społecznych, podmiotów gospodarczych, kościelnych osób prawnych.

Do źródeł publicznych pochodzących z budżetu państwa należą dotacje celowe udzielane przez:

- Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego ze środków finansowych z części budżetu państwa *Kultura i Ochrona Dziedzictwa Narodowego*;
- Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Śląski.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego ogłasza corocznie programy na dofinansowanie działań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami. Na rok 2014 ogłoszony został między innymi program *Dziedzictwo kulturowe*, którego celem jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej. W ramach programu obowiązują między innymi następujące priorytety:

- Ochrona zabytków, którego celem jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewitalizację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.
- Ochrona zabytków archeologicznych, którego celem jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących nieinwazyjne badania archeologiczne, ewidencję i inwentaryzację zabytków archeologicznych oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Katowicach może udzielić dofinansowania na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Dofinansowanie może obejmować nakłady konieczne na:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub archeologicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrza;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie instalacji przeciwwilgociowej;
- uzupełnienie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków;

- zakup i montaż instalacji przeciwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Źródłem dofinansowania projektów z zakresu dziedzictwa kulturowego mogą być środki z budżetu Unii Europejskiej w ramach takich funduszy jak:

- Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego
- Europejskiego Funduszu Społecznego
- Funduszu Spójności
- Europejskiego Funduszu Rolnego Rozwoju Obszarów Wiejskich

Środki te dystrybuowane są na poszczególne programy operacyjne na poziomie krajowym i województw. Programy operacyjne przygotowywane w celu wykorzystania środków z ww. funduszy, z uwagi na nowy okres programowania funduszy europejskich na lata 2014-2020, są na etapie projektów.

Źródłem finansowania projektów z zakresu dziedzictwa kulturowego mogą być też takie instrumenty jak:

- Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego
- Norweski Mechanizm Finansowy

Środki te pochodzą z trzech krajów Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu, będących zarazem członkami Europejskiego Obszaru Gospodarczego, tj. Norwegii, Islandii i Liechtensteinu.

Wśród innych źródeł finansowania projektów z zakresu dziedzictwa kulturowego można wymienić takie jak:

- Międzynarodowy Fundusz Wyszehradzki
- Fundusz Kościelny ze środków MSWiA (remonty i konserwacja tylko obiektów sakralnych o wartości zabytkowej).

Finansowanie gminnego programu opieki nad zabytkami będzie realizowane z wykorzystaniem środków z wielu źródeł. Będą to zarówno środki publiczne jak i prywatne.

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Obowiązek dbania o zabytek zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami spoczywa na jego właścicielu i użytkowniku. Wsparciem w realizacji tego ustawowego obowiązku mogą być środki publiczne pochodzące z budżetu państwa, budżetów samorządów terytorialnych, funduszy celowych, w tym funduszy Unii Europejskiej.

75

Gminny program opieki nad zabytkami opracowany jest po raz pierwszy dla gminy Kłobuck i obejmuje lata 2014-2017. Gmina Kłobuck w latach wcześniejszych realizowała zadania z zakresu ochrony zabytków. W budżetach gminy w rozdziale *Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami* wydatkowano następujące środki:

- 2012 – 52 033,54 zł
- 2010 – 2 260 883,55 zł
- 2009 – 4 996 959,12 zł
- 2008 – 21 782,60 zł

W latach 2009-2010 został zrealizowany projekt *Zagospodarowanie Rynku im. Jana Pawła II w Kłobucku wraz z przyległym otoczeniem* w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013, w zakresie Priorytetu VI „Zrównoważony rozwój miast”, Działania 6.2 Rewitalizacja obszarów zdegradowanych, Poddziałanie 6.2.2 Rewitalizacja – „małe miasta”. Zadanie było dofinansowane z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w wysokości 78,23% kosztów kwalifikowanych, co stanowiło kwotę 5 571 685,25 zł. Kompleksowa przebudowa rynku wraz z przyległymi drogami i ciągami pieszymi w zabytkowym układzie urbanistycznym pozwoliła na zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz nadała temu obszarowi nową jakość funkcjonalną. W 2010 roku wykonano nowe ogrodzenie parku przypałacowego od ulicy Zamkowej w Kłobucku, a w roku 2012 zabudowano wiaty przystankowe na Rynku im. Jana Pawła II.

Zadania z zakresu ochrony zabytków w latach 2014-2017 będą realizowane ze środków własnych gminy uchwalanych w kolejnych budżetach. W zależności od przyjętych zadań inwestycyjnych, gmina będzie pozyskiwała również dostępne środki zewnętrzne.

Podmioty posiadające tytuł prawny do zabytku zlokalizowanego na terenie gminy Kłobuck i wpisanego do rejestru zabytków mogą otrzymać dotację z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane na podstawie uchwały Nr 64/VII/2007 Rady Miejskiej w Kłobucku z dnia 12 czerwca 2007 r. w sprawie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, rozliczenia i kontroli wykorzystania dotacji. Dotacja z budżetu gminy może być udzielona w wysokości do 50% ogółu nakładów.

12. Część graficzna programu opieki nad zabytkami

Załącznik 1 Plan gminy Kłobuck z lokalizacją zabytków nieruchomych

Załącznik 2 Plan gminy Kłobuck z lokalizacją stanowisk archeologicznych

Załącznik 3 Lokalizacja zabytków nieruchomych wpisanych do Gminnej ewidencji zabytków gminy Kłobuck na podkładzie mapy topograficznej

Załącznik 4 Lokalizacja stanowisk archeologicznych wpisanych do Gminnej ewidencji zabytków gminy Kłobuck na podkładzie mapy topograficznej

13. Indeksy

Indeks rysunków:

Rysunek 1 Lokalizacja gminy Kłobuck w województwie śląskim 32

Indeks fotografii:

Fotografia 1. Kapliczka słupowa przy ul. 11 Listopada w Kłobucku.....46

Fotografia 2. Kapliczka "biały krzyż" przy ul. Częstochowskiej w Lgocie.....46

Fotografia 3. Krzyż przy ul. Kłobuckiej w Gruszewni.....46

Fotografie 4 - 5. Zespół poklasztorny w Kłobucku.....57

Fotografie 6 - 7. Pałac i park w Kłobucku - Zagórze.....59

Fotografie 8 -9. Budynek przy ul. Wieluńskiej 11 w Kłobucku.....60

Fotografia 10. Dzwonnica przy kościele parafialnym p.w. św. Stanisława w Białej Górnej.....61

Fotografie 11 - 12. Zespół dworski w Kamyku (budynek dworu i spichlerza).....62

14. Aneksy

Aneks 1. Zestawienie zabytków nieruchomych (architektury i budownictwa) ujętych w Gminnej ewidencji zabytków dla gminy Kłobuck.

Aneks 2. Zestawienie zabytków archeologicznych ujętych w Gminnej ewidencji zabytków dla gminy Kłobuck.